

УДК 336.717.061

І. Ю. Тарануха, аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОЦІНКА РІВНЯ ПРОБЛЕМНОСТІ КРЕДИТНИХ ПОРТФЕЛІВ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

У статті проаналізовано вплив припливу іноземного капіталу на розширення процесів кредитування в Україні. Оцінено обсяги проблемних кредитів та резервів на можливі втрати за кредитними операціями, сформованих в українській банківській системі за період 2005–2011 років.

Ключові слова: проблемний кредит, банки з іноземним капіталом, резерви за кредитними операціями.

Постановка проблеми. Особливе значення у кредитному менеджменті банків займає аналіз кредитного портфеля, що передбачає систематичне вивчення і нагляд за кредитною діяльністю банку, що дозволяє оцінити якість і склад банківських кредитів у динаміці, порівняно з рівнем показників по банківській системі. Подібна аналітична робота є високоефективним методом, що дає банкам можливість оперативного використовувати дані про стан кредитного портфеля для прийняття рішень різними підрозділами банку.

Для забезпечення максимального рівня доходності кредитного портфеля банки мають здійснювати постійний контроль за допомогою постійного відстеження сигналів, що свідчать про виникнення можливих ускладнень із погашення відсотків або заборгованості за кредитом з боку позичальників у встановлений строк. Але незалежно від рівня організації кредитного моніторингу та ефективності методів управління кредитним портфелем усі банки так чи інакше стикаються з проблемою неповернення кредитів.

Найважливішим показником, який характеризує проблемність кредитного портфеля, є частка прострочених кредитів від усіх кредитних вкладень банку. Прострочена заборгованість за кредитами найбільш яскраво свідчить про наявність проблем у кредитному портфелі банківської установи, оскільки вона є безпосереднім відображенням проблем позичальника і його неспроможності погасити борг перед банком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що в науковій літературі аналізу тенденцій розвитку банківського кредитування та оцінці проблемності кредитних портфелів приділяється достатня увага. Зокрема серед дослідників, що працювали над цією тематикою, можна виділити таких науковців, як В. Міщенко [2], А. Мороз [3], І. Нідзельська [4], М. Тимошенко [6] та інші.

Мета статті полягає у вивченні тенденцій розвитку банківського кредитування, оцінці динаміки проблемних кредитів та обсягів

сформованих резервів за кредитними операціями та їх стану на сучасному етапі.

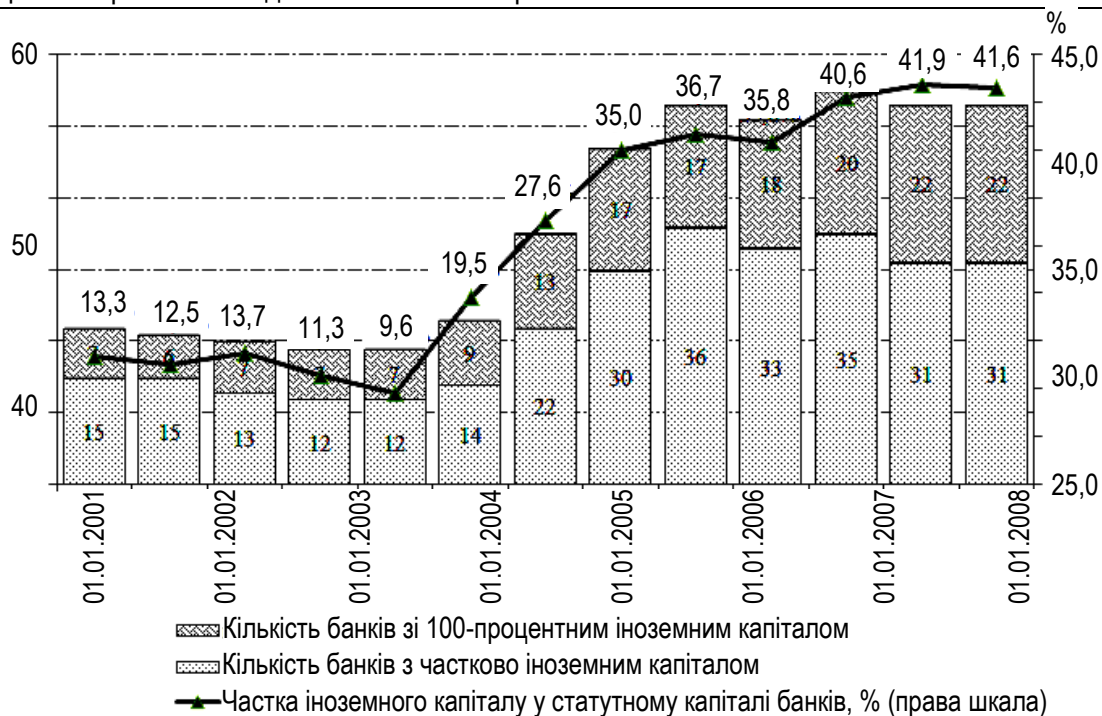
Виклад основного матеріалу. Іноземна банківська експансія була звичним явищем під час економічного зростання, яке ми спостерігали останнім часом перед кризою 2008 р. та під час виходу з кризи. Починаючи з 2001 року кількість банків з іноземним капіталом зросла з 22 до 53, у тому числі зі 100 % іноземним капіталом – до 22.

Іноземний капітал займає дедалі важливіше місце в банківській системі України. Розширення присутності іноземних банків мало низку позитивних наслідків для розвитку банківської системи України, зокрема:

- зростання кредитних вкладень в економіку при зниженні ціни кредиту;
- посилення ефективної конкуренції на ринку банківських послуг і розширення спектра якісних банківських продуктів;
- поліпшення диверсифікації ризиків завдяки застосуванню новітніх технологій їх страхування;
- більш активний перехід до міжнародних стандартів нагляду і регулювання банківської практики;
- підвищення кваліфікації банківських працівників;
- здешевлення вартості фінансових ресурсів;
- використання новітніх банківських технологій.

Динаміку кількості банківських установ з іноземними інвестиціями та частку таких інвестицій в українській банківській системі відображено на рис. 1.

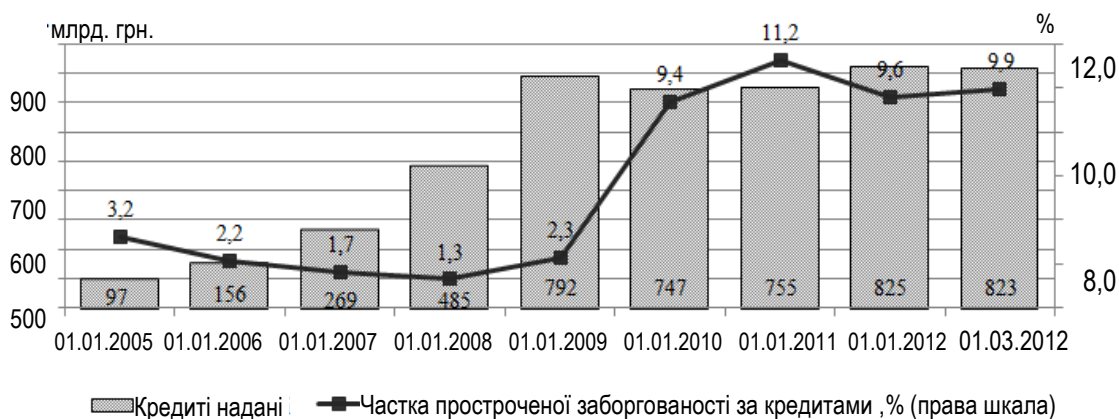
У повній власності (100% статутного капіталу) іноземних інвесторів перебуває близько 12 % (22 банки) від загальної кількості банків, які мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій. Як бачимо з рис. 1, за останні 6 років кількість банків, що мають у структурі власників іноземного інвестора, зросла більше як 2 рази – із 23 за станом на початок 2006 року до 53 банків за станом на 01.03.2012. Частка іноземного капіталу починаючи з 2005 року зросла із 9,6 до 41,6 % за станом на 01.03.2012 (в 4,33 рази), що дає підстави констатувати, що позиції іноземного капіталу посилюються. І це підвищує залежність банківської системи України від іноземних інвесторів.

Рис. 1. Динаміка обсягу іноземного капіталу в українській банківській системі, %

Джерело: розроблено автором на основі даних [5].

Стосовно реальних змін, які вже відбулися під впливом іноземного капіталу, слід зазначити, що прихід іноземного капіталу в банківський сектор призвів до стрімкого розширення пропозиції кредитних ресурсів, тобто за період 2005–2008 років кредитний портфель банківської системи України збільшувався щонайменше на 50 % щороку (рис. 2), насамперед завдяки дешевим зарубіжним позикам.

Рис. 2.

Динаміка обсягів кредитного портфеля та частки простроченої заборгованості по банківській системі України

Джерело: розроблено автором на основі даних [5].

Статистичні дані діяльності банків України засвідчують, що до 2008 року простежувалася стійка тенденція до зниження частки проблемних

кредитів у кредитному портфелі та спостерігалось значне поліпшення структури кредитного портфеля вітчизняних банківських установ. І на початок 2008 року проблемні кредити становили всього 1,3 % від загального обсягу кредитного портфеля банків, а в абсолютному вираженні це становило 6,4 млрд. грн.

Фінансова криза 2008 року призвела до стрімкого зростання проблемної заборгованості. Згідно зі статистикою НБУ період найбільш активного зростання простроченої заборгованості приходить на 2009 р., за цей період її рівень збільшився в 3,9 раза. Це було пов'язано як зі зростанням абсолютної суми простроченої заборгованості, оскільки частка в загальному кредитному портфелі банків зросла на 7,1 процентного пункту – до 9,4 % порівняно з 2,3 % на кінець 2008 року, так і з поступовим зменшенням обсягу кредитного портфеля внаслідок практично повного призупинення видачі нових кредитів.

За результатами 2010 року певною мірою через ефект високої бази порівняння, а також унаслідок поліпшення економічної ситуації темп зростання залишків за простроченими кредитами сповільнився до 21,3 %. Проте їхня питома вага продовжувала зростати, досягнувши свого найбільшого значення в листопаді 2010 року – 14 %. Приріст прострочених кредитів резидентів після листопада 2010 року практично припинився. Це можна пояснити, з одного боку, початком стабілізації економіки, а з іншого – активізацією угод з продажу кредитних портфелів і першими кроками банків у напрямку відновлення кредитування (з II півріччя 2010 року кредитний портфель почав поступово зростати). При цьому найбільш активно нарощували кредитний портфель банки з українським капіталом, які входять до складу фінансово-промислових груп [1, с. 59].

У 2011 році більш високі вимоги до позичальників і посилення банками роботи з оцінки ризиків стримували зростання простроченої заборгованості за кредитами. Упродовж року динаміка прострочених кредитів була різноспрямованою, але в цілому за результатами 2011 року залишки за простроченими кредитами скоротилися на 5,6 млрд. грн., або на 6,5 %, і на 01.01.2012 становили 79,3 млрд. грн. За станом на 01.03.2012 значення цього показника зросло до 81,7 млрд. грн. та 9,9 % у відносному вираженні.

Також про рівень проблемності кредитних портфелів банків можна робити висновки і за величиною резервів, сформованих на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями і відображених у балансах банків, та за коефіцієнтом забезпечення резервами кредитних вкладень.

Українські банківські установи у своїх звітах поділяють кредитні операції на такі категорії: “стандартні”, “під контролем”, “субстандартні”, “сумнівні” та “безнадійні”. Класифікація кредитних операцій здійснюється залежно від фінансового стану позичальника, обслуговування заборгованості за основним боргом і відсотками, рівня забезпечення кредитної операції. Резерв під конкретну кредитну операцію розраховується на основі категорії цієї кредитної операції, прийнятого забезпечення по ній і

коефіцієнта резервування. Оцінку обслуговування позичальником боргу банки проводять щомісяця.

Коефіцієнт забезпечення резервами кредитних вкладень характеризує якість кредитного портфеля банку, а також необхідний середній розмір резервів на кожну одиницю виданих кредитів. Позитивною динамікою показника є зниження його значення.

За даними НБУ, до 2008 року простежувалася тенденція до зниження коефіцієнта забезпечення резервами кредитних вкладень, але фінансова криза 2008 року призвела до стрімкого зростання цього коефіцієнта, і період найбільш активного зростання обсягів резервів, сформованих на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями, припадає на 2009 рік. За цей період їх рівень збільшився в 2,2 раза (рис. 3). Це було пов'язано зі збільшенням абсолютної суми нестандартних кредитів та з поступовим зменшенням обсягів кредитування. За даними НБУ, за станом на 01.03.2012 сукупні резерви під знецінення позик 176 банків становили 119,1 млрд. грн., або 14,5 % щодо самої заборгованості за кредитами, що свідчить про збереження низької якості кредитного портфеля банківської системи України.

Рис. 3. Динаміка обсягу резервів, сформованих на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків

Джерело: розроблено автором на основі даних [5].

Офіційні дані по резервах під кредити не відображають повною мірою якість банківських кредитних портфелів. Менеджменту банків не вигідно визнавати існування проблемної заборгованості, оскільки, згідно з нормативами НБУ, вона повинна покриватися адекватними резервами. Формування резервів у великих розмірах призводить до виникнення збитків, які акціонери банків змушені компенсувати збільшенням статутного капіталу. За оцінками аналітиків, рівень проблемної заборгованості в деяких великих банках становить 30, 40 і навіть більше 50 %. А в середньому по банківській системі рівень проблемних кредитів становить не менше третини кредитного портфеля.

Значне збільшення резервів під кредити за 2009–2010 рр. викликане погіршенням якості кредитних портфелів банків, а точніше, зростанням проблемної заборгованості за кредитами. Остання, у свою чергу, була сформована як під впливом макроекономічних чинників, так і в результаті відсутності в докризовий період ефективних систем ризик-менеджменту в українських банківських установах.

Висновки. Виявлено, що значним поштовхом у розвитку кредитування в Україні став приплив іноземного капіталу в банківську систему, що сприяло розширенню процесів кредитування завдяки наявності в банках з іноземним капіталом більш дешевих ресурсів.

У той же час з поглибленням кризових явищ у світовій економіці 2008–2009 років відбулося зменшення обсягів кредитних портфелів українських банків через погіршення стану обслуговування кредитів фізичними і юридичними особами. Це призвело до зростання проблемних кредитів, змусило банки формувати резерви на можливі втрати за кредитними операціями в більших обсягах, що негативно відобразилося на ліквідності банків.

Відповідно, на сьогоднішній день спостерігаються протилежні процеси в банківській системі: через несприятливі умови кредитування приплив іноземного капіталу уповільнився. Спостерігаються тенденції, пов'язані з можливим зменшенням частки іноземного капіталу в банківській системі України в майбутньому.

Список літератури

1. Бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 2. – 232 с.
Міщенко В. І. Реструктуризація кредитів в умовах кризи: світовий досвід і можливості застосування в Україні / В. І. Міщенко, В. В. Крилова, М. О. Ніконова // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 12–17.
2. Мороз А. М. Банківські операції : підручник. – 3-тє видання, перероб. і доп. / М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с.
3. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи / І. А. Нідзельська // Банківська справа. – 2009. – № 8. – С. 102–108.
4. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] // Національний банк України : [сайт]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm. – Назва з екрана.
5. Тимошенко М. В. Аналіз тенденцій розвитку банківського кредитування / М. В. Тимошенко // Економічний простір. – 2010. – № 37. – С. 134–145.
Отримано 17.08.2012

Summary

The impact of foreign capital inflows on expanding of lending processes in Ukraine is analyzed in the article. Volume of non-performing loans and bank reserves for possible losses on credit transactions, formed in the Ukrainian banking system during the period 2005–2011, are estimated.

Тарануха І.Ю. Оцінка рівня проблемності кредитних портфелів українських банків / І.Ю. Тарануха // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць : заснований у 1999 р. / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". - Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2012. - Вип. 35. - С. 340-345.